

Драгана А. ГРБИЋ*
Универзитет у Келну
Институт за славистику

Оригинални научни рад
Примљен: 10. 12. 2021.
Прихваћен: 25. 02. 2022.

СРПСКИ ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРА
„ИЗМЕЂУ ИСТОКА И ЗАПАДА” НА УНИВЕРЗИТЕТИМА
У САВЕЗНОЈ РЕПУБЛИЦИ НЕМАЧКОЈ (ИНСТИТУТ ЗА
СЛАВИСТИКУ, УНИВЕРЗИТЕТ У КЕЛНУ И СЕМИНАР
ЗА СЛАВИСТИКУ МАРТИН ЛУТЕР, УНИВЕРЗИТЕТ
ХАЛЕ-ВИТЕНБЕРГ)

На основу вишегодишњег предавачког искуства у својству лектора, доцента и замениског професора, као и на основу докторских студија у раду ћемо представити студијске оквире проучавања српског језика, књижевности и културне историје у Институту за славистику Универзитета у Келну и на Семинару за славистику Мартин Лутер Универзитета у Халеу-Витенбергу на основним, мастер и докторским студијама. И на једном и на другом универзитету српски језик, књижевност и култура се изучавају у ширем контексту славистичких односно јужнославистичких студија, а обухваћене су све званично признате варијанте језика.

Кључне речи: славистика, лекторат, Универзитет у Келну, Мартин Лутер Универзитет Хале-Витенберг.

У Савезној Републици Немачкој студије славистике или могућност допунског учења неког словенског језика имају у понуди укупно тридесет и два универзитета, а према подацима Немачког удружења слависта статистички приказ је следећи. Институту за славистику постоје на деветнаест универзитета, укључујући и два специјализована института за лужичкосрпски у Бауцену и Котбусу. Семинара за славистику има укупно пет и то на универзитетима у Гетингену, Халеу, Фрајбургу, Бохуму и Тибингену. Поред института и семинара на још три универзитета постоје славистички смерови студија на универзитетима у Констанци, Сарбрикену и Гермесхајму. Осим тога постоји једна катедра за славистику на Универзитету у Пасауу, један одсек за

* dgrbic@uni-koeln.de

славистику на Универзитету у Мајнцу, а у оквиру транскњижевних студија односно студија компаратистике постоји и једна професура за славистику на Универзитету у Ерфурту.

Одреднице наведених академских институција – институт, семинар, одсек, катедра и смер првенствено се односе на питање организационе структуре на универзитету и не морају нужно указивати на квалитативни профил студија. Такође је битно напоменути да те квалификације немају исто квалитативно значење као у српском академском систему, на пример, на институтима и семинарима су курикулуми славистичких студија обично најсвеобухватнији и најбогатији. Што се мастер студија тиче, тренутно постоји више од педесет акредитованих програма из домена славистике на свим немачким универзитетима. Уколико се овај статистички приказ славистичке мапе упореди са другим западноевропским државама, уочљиво је да су тренутно у Савезној Републици Немачкој студије славистике заступљеније и квалитативно разноврсније него на романском или енглеском говорном подручју. Међутим, ако се погледа само јужна славистика као „мали предмет славистике” (*kleine Slavine*) јасно је да у поређењу са осталим славистичким филологијама тај домен представља најслабију карику. Тој чињеници у прилог говори не толико број постојећих лектората, него пре свега смањени број професура за јужну славистику. До скоро је тих професура било више – једна интегрална професура за јужну славистику на Фридрих Шилер Универзитету у Јени, коју је до 2010. године држала проф. др Габријела Шуберт; професура на Универзитету у Лајпцигу која је укинута; професура са тежиштем на јужнословенским књижевностима на Семинару за Славистику Мартин Лутер Универзитета Хале-Витенберг, коју је до 2017. године држала проф. др Ангела Рихтер а сада је профил јуниорске професуре преусмерен на (јужно)словенску културологију; и професура за јужнословенску лингвистику на Александар фон Хумболдт Универзитету у Берлину, коју држи проф. др Кристијан Фос. Оваква редукција повлачи за собом велике изазове, како у обликовању студијских програма тако и у извођењу наставе (в. Рихтер 2015: 84). Наиме, у оквиру једне професуре, обично опште славистике, истовремено се морају обухватити не само русистика, полонистика и јужна славистика, него често различите области као што су књижевност или лингвистика па чак и културна историја. Ако је реч о професури за јужну славистику, тада су обухваћени *сви* јужнословенски језици односно књижевности и културе.

Дакле, за разлику од матерњих филологија где се студије нпр. русистике, полонистике, словакистике, бохемистике, бугаристике, србистике или кроатистике у односу на остале славистичке језике и књижевности предају самостално, у Савезној Републици Немачкој се словенски језици проучавају искључиво у склопу општих студија славистике. Углавном се руски студира као први славистички језик, осим на неким универзитетима где је такође могуће бирати неки од језика западне славистике, најчешће пољски или пак неки од језика јужне славистике као студијски фокус.

Српски језик и све званично признате варијанте језика уз књижевност и културну историју од укупно тридесет и два универзитета има у понуди

нешто мало више од педесет процената, тачније деветнаест универзитета. На седамнаест универзитета се језик може студирати као други, ређе као први језик, а на још два универзитета у покрајини Северна Рајна Вестфалија – у Минстеру и Бохуму, у склопу студија славистике постоји факултативна понуда основног језичког курса и/или семинара књижевности. Што се тиче назива језика тј. лектората на само неколико универзитета задржан је стари назив српскохрватски/хрватскосрпски, а углавном је језик именован као *Bosnisch-Kroatisch-Monegrinisch-Serbisch* и најчешће означен скраћеницом В/К/М/С, а изучава се и предаје као један полицентричан језик. На само три универзитета лекторат је подељен према језичким варијантама које предају два односно три лектора, док на осталим универзитетима језик у свим или пак у само једној варијанти предаје један лектор. Будући да не постоји унисони систем ангажовања лектора, неопходно је напоменути да се статистички приказ односи на тренутну ситуацију, која може варирати из семестра у семестар. Такође, сваки институт, семинар или катедра самостално обликују своје студијске профиле, тако да се не може говорити о једном општем и заједничком програму славистичких студија или учења језика. Стога ће у овом раду на примеру студијских програма два универзитета – Семинара за славистику Мартин Лутер Универзитета Хале-Витенберг и Института за славистику Универзитета у Келну бити илустровани наставни планови, језичке праксе и облици сарадње.

Семинар за славистику Мартин Лутер Универзитета у Халеу-Витенбергу

Универзитет у Халеу се сматра изходним тачком славистике на немачком говорном подручју (Винтер 1953), јер је управо тај универзитет био први у Западној Европи који је уврстио руски језик још давне 1697. године у свој наставни план, а потом и старословенски језик са учењем читања и писања глагољице и ћирилице. Руски и старословенски предавани су у оквиру оријенталног колегијума (*Collegium orientale*), а заједно са хебрејским били су у функцији компаративних проучавања *Библије*. Још почетком 18. века у штампарији Августа Хермана Франкеа у Халеу било је у употреби руско ћирилично писмо, а штампарија се звала „*Orientalica et Exotica*” јер је поседовала „егзотична писма” и објављивала преводе на словенске и оријенталне језике. Иако је прво предавање руског језика одржао Хајнрих Вилхелм Лудолф у зимском семестру 1697/98. године, ипак је Универзитет у Халеу тек у првој половини 20. века добио катедру за славистику, коју је у почетној развојној фази доминантно обележила ерудиција и компетенција лектора за руски језик из Украјине, Дмитрија Чижевског (в. Рихтер, Клостерберг 2009). У контексту овог рада и упоредног прегледа савремених студија славистике на универзитетима у Халеу и Келну занимљиво је указати на чињеницу да је управо Чижевски својим ангажовањем на оба универзитета – у Халеу

пре Другог светског рата од 1932. до 1945. године (в. Рихтер 2003), а у Келну после Другог светског рата – битно утицао на профилисање института, те својим студијама словенског барока и књижевности 17. и 18. века оставио неизбрисив печат у славистици уопште.

Углед који ужива славистика у Халеу, захваљујући традицији најдужег изучавања словенских језика још од краја седамнаестог века, негује се и кроз савремене истраживачке интердисциплинарне пројекте и плодотворну сарадњу Семинара за славистику са Студијским центром и архивом „Август Херман Франке” као и са Интердисциплинарним центром за проучавање европског просветитељства, што је било од посебног значаја у оквиру наших докторских студија. Значајем Универзитета у Халеу за развој српске културе који сеже још из најраније развојне фазе универзитета, када су ту студирали питомци Карловачке митрополије и Димитрије Доситеј Обрадовић, бавили смо се у две двојезичне српско-немачке монографије (Грбић 2012; 2018) проистекле из двојних докторских студија (Cotutelle Promotion) под менторством проф. А. Рихтер и проф. Ломпара. Важност овог пруског градића за везе са православним словенским народима на Балкану и у источној Европи током 18. века дочарана је и у оквиру пројекта документарног серијала „Доситеј – путник просвећености” у продукцији Радио-телевизије Србије, који је реализован у току наше заменске професуре на Семинару за славистику 2018/19. У оквиру пројекта су о немачком и српском просветитељству као и о Обрадовићевом боравку у Халеу и Лајпцигу говорили ректор Универзитета и професор црквене историје Удо Штретер, професорице Семинара за славистику Ангела Рихтер и Светлана Менгел, германиста и директор Интердисциплинарног центра за проучавање европског просветитељства Данијел Фулда, професор емеритус и бивши шеф Катедре за славистику Универзитета у Бечу Герхард Невекловски, као и професор историје Харалд Хепнер са Универзитета у Грацу.

У домен проучавања културних веза прве развојне фазе Универзитета у Халеу спада и бављење историјским развојем српског језика, посебно полиглосијом која је постојала у 18. веку и везама са руским језиком, а у оквиру међународног пројекта *Алтернативни путеви обликовања руског књижевног језика доломоносовског периода – делатност иностраних научника и преводилаца* под руководством проф. Светлане Менгел. Тимски рад овог пројекта био је представљен на XVI Међународном конгресу слависта у Београду и резултирао је публикацијом на руском *Алтернативные пути формирования русского литературного языка в конце XVII – первой трети XVIII веков. Вклад иностранных ученых и переводчиков* (Менгель 2021) у оквиру које је једно поглавље посвећено и језичкој проблематици у делу Јована Рајића. Истраживачки рад у домену руско-српско-немачких језичких, књижевних и културних веза настављен је и у оквиру билатералног пројекта између Халеа и Казања под покровитељством фондације „Александар фон Хумболдт” *Говорить о Боге и с Богом: язык христианской мистики в России. Между русским и церковнославянским языком*. Овакви научно-истраживачки оквири посвећени ранијим периодима културног, књижевног и

језичког развика од изузетног су значаја за профил студија, јер се тиме на-докнађује одсуство појединих важних тема из наставног програма. Наиме, како због структуре наставних планова, тако и због чињенице да је студен-тима почетних семестара као нематерњим говорницима изузетно тешко да прате садржаје нестандартних форми словенских језика пређашњих епоха, наставни програми су углавном оријентисани ка општијој проблематици и савременијим садржајима, а тек на мастер или докторским студијама постоји могућност за бављење комплексним лингвокултуролошким и књижевно-историјским темама.

Што се студијских програма тиче, на Семинару за славистику МЛУ по-стоје по два смера основних (В.А.), односно мастер студија у оквиру којих се може студирати и јужна славистика. Према програму основних студија „Сло-венски језици, књижевности и културе” јужну славистику је могуће студи-рати самостално или у комбинацији са а) неславистичким предметима нпр. историјом, економијом, политичким наукама, теологијом; или са б) другим словенским језиком – руским или пољским. На основним студијама српски (босански, хрватски) учи се четворосеместрално од почетног до средњег ни-воа, а на мастер студијама се знање продубљује. Језик предаје један лектор, Душан Хајдук-Вељковић. На мастер студијама „Словенски језици, књиже-вности и културе у европском контексту” фокус је на културним контактима, књижевном и културном превођењу, словенској интеркултуралности, као и на компаративним аспектима развоја језика, књижевности и културе. Мо-гуће је бирати јужну славистику као примарну дисциплину уз пратећи ру-ски или пољски језик или обрнуто, а програм је обликован преко следећих модула: историје језика; језичких варијаната савремених словенских језика; теорије и историје компаративне књижевности из славистичке перспекти-ве; књижевних анализа и интерпретација; културног дискурса; књижевног и културног превођења.

Поред ових чисто славистичких смерова у понуди је и интердисципли-нарни програм основних и мастер студија „Интеркултуралне европске и америчке студије” (IKEAS) у оквиру којих је могуће бирати русистику, по-лонистику или јужну славистику као један од фокуса у комбинацији са ан-глистиком, американистиком, германистиком или романистиком. Циљ овог билингвалног студијског програма јесте да, поред језичких компетенција, студентима понуди усмерење у домену културологије, књижевности, права, политичких, економских и историјских наука, као и да их усмери на прак-тичну примену знања у одговарајућим компатибилним дисциплинама. По-ред учења језика до средњег нивоа, основни студијски модули овог програма обухватају а) интеркултуралне праксе – теоријски и методолошки приступ; потом б) интеркултурално искуство; в) културнотеоријски и културноисто-ријски компаративни приступ; и г) умрежавање културних теорија и концеп-тата. Студијски фокус на југоисточној Европи обухвата предмете из науке о језику и књижевности, културне историје и историје књижевности, савре-мене културе и друштвеног система, културних контаката, као и културно и колективно памћење.

Мимо наставног програма студенти Семинара за славистику имају прилику да прошире своја знања у оквиру различитих академско-културних понуда, нпр. циклуса уметничког и документарног филма или богатих тематских циклуса предавања, попут циклуса предавања одржаног 2014. године поводом обележавања великог јубилеја Првог светског рата. Овај импозантни интердисциплинарни и вишејезични циклус предавања резултирао је зборником радова у којем је цео тематски блок посвећен проблематици Балкана (Рихтер, Резеберг, Фолк-Бирке 2016: 13–87). Такође српска и јужнословенска књижевност и култура предмет су проучавања у оквиру бројних међународних и интердисциплинарних пројеката, конференција и радионица – на пример у оквиру пројекта сарадње са Институтом за књижевност и уметност из Београда који је био посвећен књижевности и пост-социјалистичким трансформацијама крајем 20. века; или у оквиру конференција о лику и делу Исидоре Секулић (Пецер, Рихтер 2012), женском писму (Рихтер, Матијевић, Коволик 2018), као и у оквиру изузетно занимљивог интердисциплинарног пројекта „Емпатија, табу, превођење” под руководством проф. Габријела Леман-Карли.

На семинару за славистику посебна пажња се посвећује књижевном и културном превођењу, пошто је у том домену интересовање студената прилично високо. Успешни примери пројеката студентских превода, вођених искусним преводачким пером проф. Ангеле Рихтер, резултирали су 2003. године публикацијом *Rebellische Prosa – verträumte Poesie*; а 2011. године и антологијом превода савремене српске кратке приче *Der Engel und der rote Hund. Kurzprosa aus Serbien* (Рихтер 2011), која је била промовисана и на Лајпцишком сајму књига када је Република Србија била почасни гост Сајма. Поред тога, студенти мастер студија, посебно заинтересовани за превођење, од 2012. до 2018. године редовно су учествовали у преводачким радионицама и *Летњој школи језика, књижевности и културне историје ТРШИЋ*, под нашим руководством, а у организацији Института за књижевност и уметност из Београда и Центра за културу „Вук Караџић” из Лознице, што је резултирало са шест изложбених каталошких публикација на немачком језику. Ове године је под покровитељством Немачке службе за академску размену (DAAD) у организацији др Еве Коволик и др Тијане Матијевић реализована такође једна преводачка радионица *Young Authors for Future – Krisenszenarien und (junge) Literatur im Ost-West-Dialog* у оквиру партнерске сарадње између Халеа, Универзитета у Никшићу и Универзитета у Новом Саду.

Осим ових уобичајених академских формата студенти су у више наврата имали прилике да се упознају са културним наслеђем на простору бивше Југославије приликом неколико екскурзија које су организовале проф. Рихтер и др Коволик. Захваљујући Еразмус споразумима са Универзитетом у Новом Саду и Свеучилиштем у Загребу, као и партнерским споразумима са Универзитетом у Београду, Универзитетом у Сарајеву и Универзитетом у Скопљу, студенти Семинара за славистику у прилици су да знања стечена на МЛУ продубе и усаврше у изворним говорним срединама. Сви претходно описа-

ни облици академског проучавања активно доприносе очувању традиционалног угледа славистике у Халеу и њеног почасног статуса, који је стекла захваљујући чињеници да је још у 18. веку постала исходиште славистике на целом немачком говорном подручју. Такође се надамо да ће захваљујући једној од последњих преосталих професура за јужну славистику у Немачкој и остати њен бастион.

Институт за славистику Универзитета у Келну

На Универзитету у Келну се од 1926. године могао учити само руски језик и то у тзв. споредном лекторату, који је тек 1936. године постао стални лекторат са тенденцијом да прерасте у катедру, што се због избијања Другог светског рата ипак није реализовало. Самосталне студије славистике на Универзитету у Келну утемељене су 1953. године најпре у оквиру Семинара за славистику, а тек неколико година касније прерасле су у Институт за славистику. После Другог светског рата подела Немачке се одразила и на стање у славистици, јер су дотадашње централне славистичке катедре у Берлину, Лајпцигу, Кенигзбергу и Вроцлаву остале или у Источној Немачкој или пак припале другим државама, те се јавила потреба да се поред катедара у Минхену и Минстеру отвори још неколико славистичких института у Западној Немачкој (Бројер, Казак, Олеш 2014: 18–27). Институт за славистику на Универзитету у Келну био је један од првих новоотворених у том послератном периоду.

Келнску славистику утемељио је лингвиста, проф. Рајнхолд Олеш и заједно са проф. Волфгангом Казаком, који је држао професуру за словенске књижевности, у првој развојној фази обликовао профил Института. У том најранијем развојном периоду значајан утицај на студијски профил и реноме Института оставио је и Дмитриј Чижевски који је у два наврата, најпре од 1964. до 1969. а потом и од 1970. радио у Институту (Лаухус 2014: 103–119) и својим проучавањима словенског барока оставио печат не само у келнској славистици него и историји словенских књижевности уопште.

Што се тиче језичких лектората у послератној развојној фази, српскохрватски се врло брзо нашао у студијској понуди, будући да је Југославија била прва словенска земља која се отворила за сарадњу са катедрама за славистику у Западној Немачкој. Такође због чињенице да је Југославија била једина словенска земља у коју се могло путовати и из Источне и из Западне Немачке, српскохрватски је врло брзо постао распрострањен и популаран у лекторатима како на истоку, тако и на западу. У којој мери се држало до те сарадње у Институту у Келну довољно говори у прилог реноме професора који су долазили као лектори и гостујући доценти – да поменемо само неке: Павле Ивић, Блажо Конески, Иво Франгеш, Мате Храсте, Људевит Јонке, Мирослав Шицел и Стјепан Бабић (Милер 2014: 292–298). Лекторат је угашен 2009. године због рационализације и штедње у академској заједници Северне

Рајне Вестфалије, како је одлучено документом *Qualitätspakt 2010 des Landes NRW* (Лаухус 2014: 29). После скоро једнодеценијске паузе лекторат је поново отворен 2017. године на иницијативу професора словенских књижевности Јерга Шултеа и професора словенске лингвистике Данијела Бунчића. Од тада расте интересовање за учење језика и уопште за јужну славистику као студијски фокус, што потврђује чињеница да је у односу на нашу првобитну групу студената коју је на оба нивоа језичких курсева чинило мање од десет студената у летњем семестру 2017. године, број заинтересованих студената у протекле четири академске године улетостручен.

У Институту за славистику Универзитета у Келну постоји неколико програма основних (В.А.) и мастер студија у оквиру којих се славистика може студирати а) самостално (Ein-Fach) или б) у комбинацији са другим смеровима (Zwei-Fach) попут историје, етнологије, археологије, других филологија и сл. Поред тога у понуди су и основне и мастер Регионалне студије источне и средње Европе (ROME) са фокусом на славистици, а у комбинацији са правом, економијом или политикологијом. Овај смер је посебно омиљен код студената, јер током студија истовремено усвајају знања и вештине из све три области. На овом смеру основних и мастер студија проучавају се културни и друштвени системи словенског говорног подручја у ширем европском контексту и посебно узајамне везе са западноевропским миљеом.

У оквиру свих побројаних смерова могуће је бирати јужнословенске језике и књижевности за студијски фокус и комбиновати их са руским или пољским као другим словенским језиком или обрнуто. Факултативно или као други словенски језик један од јужнословенских језика могуће је бирати и у оквиру методичких основних и мастер студија руског језика намењеног настави у школама. Такође и у оквиру друга два мастер програма – Компаратистике и интердисциплинарног међународног двојног мастер програма „Културна и интелектуална историја између истока и запада” (СИН) дозвољено је бирати славистику односно јужну славистику као студијски фокус и учити један од јужнословенских језика као први. Од словенских језика у понуди су бугарски, пољски, руски, словачки, словеначки, српски и све званично признате варијанте, као и старословенски. Студенти бирају један словенски језик као први и још један као други, а тај избор дефинише даљи профил њихових студија.

Што се књижевности и културне историје тиче, у оквиру основних студија на уводним семинарима уз главни предмет из опште славистике постоје пратећи семинари за појединачне области других словенских књижевности, а на вишим годинама и на мастер студијама у програму су специјализовани семинари за одређене књижевноисторијске, књижевнотеоријске и културолошке теме. Језик се предаје на три нивоа – почетни (Basismodul) и средњи (Aufbaumodul) на основним студијама, а виши на мастер студијама. Настава је структурирана на часове граматике (по четири часа недељно у зимском семестру за почетни и средњи ниво, односно по два часа за виши; и по два часа у летњем семестру за сва три нивоа) које прате часови превођења у зимском семестру (по два часа за сва три нивоа), односно часови посвећени

књижевним и стручним текстовима у летњем семестру (по два часа за сва три нивоа). Мимо ове богате језичке праксе, теоријски и историјски аспекти лингвистичког проучавања предају се у оквиру посебних професорских и доцентских семинара који се тематски разликују од семестра до семестра. Могућност усавршавања језика у изворним говорним срединама студенти Института за славистику Универзитета у Келну имају захваљујући партнерској сарадњи и Еразмус споразумима са Универзитетом у Београду, Свеучилиштем у Загребу и Свеучилиштем у Риједи. Поред ових студијских програма студенти знања могу проширити и кроз богату понуду додатних активности попут радионица посвећених глагољници, ћирилици и читању средњовековних извора, које се традиционално организују за Дан словенске писмености; потом интердисциплинарних циклуса предавања као и гостујућих предавања професора са партнерских универзитета, циклуса документарног и играног филма; књижевних кружока, певањем у хору младих слависта и сл.

Уписна статистика Института за славистику (Statistik der StudienanfängerInnen <https://slavistik.phil-fak.uni-koeln.de/institut/geschichte>) у протеклих пет година (2017–2021) показала је велики пораст интересовања за двогодишњи мастер програм „Културна и интелектуална историја између истока и запада” (СИН), који се реализује у партнерској сарадњи између пет универзитета. Поред Универзитета у Келну, који је иницијатор програма, студије се одвијају у сарадњи са Вишом школом економије из Москве (Высшая школа экономики), Artes Liberales Универзитетом у Варшави, Факултетом уметности Универзитета у Љубљани и Филолошким факултетом Универзитета у Београду. Овај програм нуди креативан и интердисциплинаран простор за студирање и истраживање, а превасходно је усмерен на културно-филолошке и историјске студије оријентисане на проучавање примарних извора и грађе. У средишту истраживачке пажње су везе између источне и западне Европе и њихово заједничко културно наслеђе, а студијски програм се темељи на следећим областима: 1) наслеђе хуманизма и 2) јеврејска књижевност Централне и Источне Европе (проф. Јерг Шулте); 3) историја егзегезе између истока и запада (др Јулија Иванова); 4) студије речи и музике (др Јан Чарнецки) и 5) просветитељство на Балкану (др Драгана Грбић). Поред главних модула у понуди су бројни тематски семинари из домена филологије, културне историје, историје књижевности, историје театра, историје идеја и сл. Будући да је мастер програм усмерен ка истраживачком и филолошком раду са примарним изворима и грађом, од студената се захтева осим високог нивоа знања енглеског и немачког и познавање бар једног словенског језика на највишем нивоу, као и умеће читања бар једног класичног језика, а у студијској понуди су старословенски, старогрчки, латински и хебрејски. Студенти су у обавези да током три семестра савладају и допунске филолошке дисциплине попут палеографије, архивистике, текстологије, транслатологије, примењених компјутерских вештина у домену хуманистике и др. Ови допунски модули у функцији су што квалитетније припреме проблемског истраживачког приступа мастер раду, а језици на којима завршни рад може бити написан су поред немачког или енглеског још руски, пољски и српски.

У оквиру овог двојног мастер програма као посебан вид сарадње са Универзитетом у Београду реализован је трогодишњи билатералан пројекат *Rethinking the Impact of Liberal Arts I* (2018/19) и *II* (2019/20) под покровитељством Немачке службе за академску размену (DAAD). Пројекат је окупио више од стотину учесника, при чему је седамдесет студената са десет европских универзитета активно учествовало на конференцијама и радионицама, а у реализацију програма се укључило четрдесет и шест професора, предавача и експерата из различитих области. Пројекат је имао за циљ да преиспита однос између хуманистичких и природних наука у савременом друштву, као и улогу ових основних наука у решавању задатака које савремено доба пред њих поставља. Од раног средњег века део студијског канона састојао се од седам предмета – *Septem artes liberales*, а основно научно тројство или *trivium* чиниле су дијалектика, реторика и граматика као дисциплине неопходне за савладавање знања и вештина потребних за успешну језичко-логичку аргументацију. Ове три науке представљале су предворје научног храма *Septem artes liberales* у чијем центру се налазио научни квартет *Quadriviumu*, сачињен од четири математичке дисциплине – астрономије, аритметике, геометрије и музике.

Радионица посвећена дијалектици, језику и књижевности реализована је у Београду од 14. до 16. новембра 2019. године у организацији др Д. Грбић, а у сарадњи са Центром за промоцију науке из Београда у оквиру престижног Међународног фестивала ARTS AND NEUROSCIENCES. Пројекат је окупио осам предавача и експерата, као и осам студената овог мастер програма са Универзитета у Келну, Универзитета у Београду, Универзитета у Варшави и ВИШКЕ (Више школе економије) из Москве. Централна проблематика радионице односила се на когнитивне процесе при говорењу и уметничком стварању на једном или више језика са посебним акцентом на билингвалним или полилингвалним говорницима и писцима.

Радионици дијалектике претходила је радионица реторике, коју је организовао проф. Шулте у Београду јануара 2019. године у сарадњи са Институтом за филозофију и социјалну теорију и Центром за етику, право и примењену филозофију. Програм је окупио осамнаест учесника, укључујући и мастер студенте овог програма, који су за радионицу били припремљени посебним менторствима. Анализирани су важне историјске беседе и политички говори од значаја за српско друштво, а који су утицали и на обликовање немачко-српских односа. Радионица је завршена дискусијом о посебностима политичке реторике југоисточне Европе.

Последња дисциплина из тројне основе слободних уметности – граматика, реализована је као *Летња школа текстологије и превођења – нобеловац и класик Иво Андрић* у организацији проф. Шултеа и др Д. Грбић од 24. до 29. септембра 2018. године у Београду и Тршићу, а у сарадњи са Задужбином Иве Андрића, Институтом за књижевност и уметност, Спомен-музејем Иве Андрића, Образовно-културним центром „Вук Караџић”, Југословенском кинотеком и Центром за промоцију науке. Летња школа је окупила петнаест студената славистике са девет европских универзитета и у реализацију

програма је било укључено десет предавача из Србије и Немачке. Студенти су стекли знања и вештине потребне за њихово будуће професионално ангажовање у домену превођења и текстолошког приређивања, а резултат рада су преводи два Андрићева есеја са српског на белоруски, грчки, италијански, немачки, пољски, руски, словеначки, француски и фарси.

Циклус посвећен астрономији и словенским књижевностима организован је троделно. Најпре је 2018. године на Универзитету у Келну у организацији др Д. Грбић и др Спасове приређена је конференција у сарадњи са Макс Планк институтом за радио-астрономију из Бона, Институтом за будућност човечанства са Универзитета у Оксфорду и Астрономском опсерваторијом из Београда. Ова међународна конференција окупила је двадесет и три учесника са осам универзитета из шест европских земаља. Потом смо у летњем семестру 2019. поводом јубилеја слетања на Месец, а у оквиру СИН програма држали семинар „Месец у словенским књижевностима” и организовали посету Народној опсерваторији у Келну. У зимском семестру 2019/20 уследила је завршна радионица у Београду у организацији др Д. Грбић и сарадњи са Центром за промоцију науке и Астрономским друштвом „Руђер Бошковић”.

Конференција посвећена музици у организацији др Јана Чарнецког и др Мине Ђурић реализована је на Универзитету у Келну децембра 2018. године и окупила је око двадесет учесника са неколико универзитета из Немачке, Велике Британије, Италије, Пољске, Русије и Србије. Поред пленарних предавања истакнутих проучавалаца ове области и неколико интердисциплинарних панела праћених радионицама са студентима, ову конференцију обележио је низ предивних концерата класичне музике у Дворцу Ван и на Универзитету у Келну.

Реализацијом радионица посвећених аритметици и геометрији у организацији др Д. Грбић почетком 2020. године у Београду заокружен је овај трогодишњи пројекат који је у првом реду имао за циљ да кроз интензиван рад са врхунским стручњацима различитих области мотивише студенте СИН мастер програма да се посвете истраживачком раду и усвоје знања и вештине потребне не само за завршни рад, него и даље усавршавање на докторским студијама (в. Грбић 2020: 273–276). Радионице су реализоване у сарадњи са Задужбином „Доситеј Обрадовић”, Филолошким факултетом Универзитета у Београду, Институтом за књижевност и уметност и Математичким институтом Српске академије наука и уметности. У рад радионица било је укључено седам професора и научних истраживача, а своја истраживања је представило тринаест студената мастер и докторских студија са Универзитета у Келну, Универзитета у Београду, Универзитета у Варшави и Универзитета у Москви.

Имајући у виду овако широко постављен оквир интердисциплинарних мастер студија и изузетно богат пратећи програм за студенте, који подразумева високи степен мобилности кроз њихове семестралне боравке на партнерским универзитетима у Москви, Варшави и Београду, или краћа вишекратна екскурзијска путовања, не изненађује чињеница да је програм „Културна историја између истока и запада” постао најпопуларнији, како код овдашњих

тако и код гостујућих студената у Институту за славистику (в. Копривица 2021: 63–68).

У току четири академске године у оквиру сарадње са Филолошким факултетом Универзитета у Београду остварена је богата сарадња која је подразумевала не само организацију поменутих конференција, летњих школа и радионица у Келну и Београду, него и врло динамичну мобилност студената и предавача. На мастер програм „Културна историја између истока и запада” уписано је седамнаест студената из Београда, при чему је троје наставило и докторске студије у Келну, а четворо је стекло и мастер дипломе партнерског Универзитета ВИШКА у Москви. Поред тога је још око двадесетак студената Универзитета у Београду учествовало на конференцијама и радионицама у Институту за славистику Универзитета у Келну, а десет професора и доцентата Филолошког факултета Универзитета у Београду одржало је гостујућа предавања. Келнски студенти су боравили у Србији у више наврата. Њих шесторо је било уписано на мастер програме Филолошког факултета, а још осморо је похађало летње курсеве језика. Поред тога је четрдесет и седам студената Универзитета у Келну и са партнерских универзитета из Варшаве, Гдањска, Москве, Санкт-Петербурга, Рима, Падове и Љубљане учествовало на конференцијама, радионицама или екскурзијама у Београду. Имајући у виду овако богату сарадњу развијену захваљујући могућностима Еразмус програма и пројеката Немачке службе за академску размену, на крају овог панорамског прегледа можемо само са жаљењем констатовати да се на Филолошком факултету Универзитета у Београду ипак нису стекле околности да се партнерски споразуми благовремено обнове, како би се успешно започета сарадња даље у истом духу могла развијати.

ЛИТЕРАТУРА

- Винтер 1953:** E. Winter, *Halle als Ausgangspunkt der deutschen Russlandkunde im 18. Jahrhundert*, Berlin: Akademie Verlag.
- Грбић 2012:** Д. Грбић, *ПРЕКРЕТАЊА. Хале-Лајпциг, прекретница у животу Доситеја Обрадовића / VORENTSCHEIDUNGEN. Halle-Leipzig, Wendepunkt im Leben von Dositej Obradović*, Хале-Београд: Seminar für Slavistik, Институт за књижевност и уметност, Interdisziplinäres Zentrum für die Erforschung der Europäischen Aufklärung.
- Грбић 2018:** Д. Грбић, *Дело Доситеја Обрадовића у европском књижевно-културном контексту / Das Werk von Dositej Obradović im europäischen Literatur- und Kulturkontext*, Београд: Институт за књижевност и уметност.
- Грбић 2020:** Д. Грбић, Извештај о реализацији радионица *Аритметика и Геометрија* у оквиру међународног пројекта *Преиспитивање утицаја слободних уметности*, Београд: *Доситејев врт – годишњак задужбине „Доситеј Обрадовић”*, VII / 8, 273–276.

- Копривица 2021:** Т. Копривица, Српски језик, књижевност и култура између Истока и Запада, Београд: *Свет речи – часопис за српски језик и књижевност*, бр. 51–52, 63–68.
- Менгел 2021:** С. Менгель (et al.): *Алтернативные пути формирования русского литературного языка в конце XVII – первой трети XVIII веков. Вклад иностранных ученых и переводчиков*, Москва: Языки славянской культуры.
- Пецер, Рихтер 2012:** Т. Petzer, A. Richter (Hg.) „*Isochimenen*“. *Kultur und Raum im Werk von Isidora Sekulić*, München-Berlin-Washington: D.C.: Sagner.
- Рихтер 2003:** А. Rihter (Hg.), *Dmitrij Tschizewskij und seine Hallesche Privatbibliothek*. *Slavica Varia Halensia*, Bd.8, Münster et. al: LIT Verlag.
- Рихтер, Клостеберг 2009:** А. Richter, В. Klosterberg (Hg.), D.I.Tschizewskij. Impulse eines Philologen und Philosophen für eine komparative Geistesgeschichte, *Slavica Varia Halensia*, Bd. 9, Berlin: LIT Verlag.
- Рихтер 2011:** А. Richter (Hg.), *Der Engel und der rote Hund*. Kurzprosa aus Serbien. Berlin: Noack & Block.
- Рихтер 2015:** А. Rihter, *Nema problema?* Südslavistische Expertise und die Einbettung serbistischer Literaturwissenschaft in die deutsche Universitätslandschaft nach dem Zerfall der SFRJ, *Bulletin der deutschen Slavistik*, Hf. 21, 83–88.
- Рихтер, Резеберг, Фолк-Бирке 2016:** А. Richter, D. Röseberg, S. Volk-Birke (Hg.) *Der Erste Weltkrieg – La Grande Guerre – The Great War – Veliki rat*. Erinnerungen zwischen Vergangenheit und Gegenwart. Berlin: Logos-Verlag.
- Рихтер, Матијевић, Коволик 2018:** А. Richter, Т. Matijević, Е. Kowollik (Hg.). *Schwimmen gegen den Strom? Diskurse weiblicher Autorschaft im postjugoslawischen Kontext*, *Slavica Varia Halensia*, Berlin: LIT Verlag.

Dragana A. Grbić

SERBISCHE SPRACHE, LITERATUR UND KULTUR „ZWISCHEN OST UND WEST“
AN DEUTSCHEN HOCHSCHULEN (EINE FALLSTUDIENANALYSE – SLAVISCHES
INSTITUT DER UNIVERSITÄT ZU KÖLN UND SEMINAR FÜR SLAVISTIK DER
MARTIN-LUTHER-UNIVERSITÄT HALLE-WITTENBERG)

Zusammenfassung

Der Aufsatz gibt eine Übersicht über Studiengänge und Studienprogramme der Südslavistik an zwei Universitäten – am Slavischen Institut der Universität zu Köln und am Seminar für Slavistik der Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg. An beiden Universitäten wird die serbische Sprache, Literatur und Kultur im breiteren Kontext der (Süd)Slavistik studiert, wobei alle offiziell anerkannten Sprachvarianten im Rahmen einer plurizentrischen Sprache berücksichtigt werden.

Schlüsselworte: Slavistik, das Lektorat, Universität zu Köln, Martin-Luther-Universität Halle-Wittenberg.